

CENTENARI DEL NAIXEMENT DE JOAN PERUCHO (1920-2020) RECORDS MOLT PERSONALS

| 93

Montserrat Comas:
Bibliotecària i Historiadora

Com recull el títol, el text només vol fixar lleugerament el pas de Joan Perucho per Vilanova i la Geltrú mitjançant els records personals de l'autora aleshores directora de la Biblioteca Víctor Balaguer. Perucho hi apareix envoltat de llibres, menús i personatges propers a Víctor Balaguer.

PARAULES CLAU:

Misteri; Gastronomia; Erudició; Thebussem; Víctor Balaguer

As the title suggests, the text only wants to evoke slightly the sojourn of Joan Perucho in Vilanova i la Geltrú through the personal memories of the author, head of the Víctor Balaguer Library at that time. Perucho appears surrounded by books, menus and characters acquainted with Víctor Balaguer.

KEYWORDS

Mystery; Gastronomy; Erudition; Thebussem; Víctor Balaguer

No me'n surto. Volia rememorar les visites de Joan Perucho a la Biblioteca Museu Balaguer i a Vilanova i la Geltrú com una contribució humil als actes de l'Any Perucho que commemora el centenari del seu naixement el 7 de novembre de 1920, però després de consultar quatre coses i rellegir alguns dels seus llibres em trobo que no soc pas jo qui pot conduir la seva memòria sinó que és ell mateix qui recorre, potser amb mi, la sala de la Biblioteca i també alguna altra situació. És així com ara el recordo. Ell i els misteris i fantasmes protagonistes dels seus llibres deambulant lliurement per la sala de lectura. Mireu, si no.

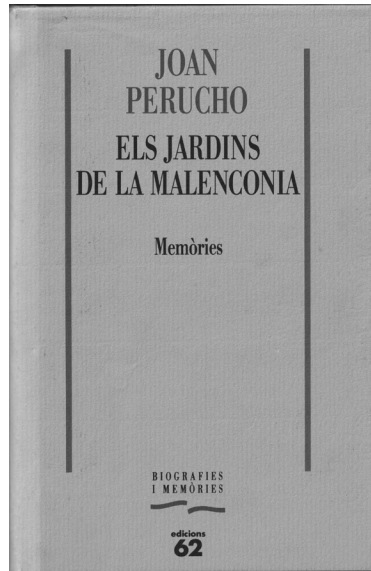
Joan Perucho als *Jardins de la malenconia* assegura que “la vida és misteriosa, i ho és perquè si no fos així possiblement no podria ser vida. Si tot estigués explicat, el món s'aturaria com un rellotge sense corda. Allò que fa avançar la vida és aquesta mena de recerca continuada que un ha de fer per força, perquè si tot fos diàfan ningú no es bellugaria”. I deu ser veritat perquè, com deia al començament, em trobo que els vincles o casualitats amb el jutge i escriptor, m'acompanyen.

Joan Perucho va néixer al carrer de Menéndez Pelayo, popularment Torrent de l'Olla, en un pis “que donava davant del de la Providència”, un carrer que du a la plaça de Rovira, que queda tot just uns carrers més avall d'on vaig néixer jo. Va anar “al col·legi de les Germanes de la Presentació” que “tenia

un jardí que donava al carrer Sant Lluís i al carrer Torrijos, i on es dreçava una artística cova de Lourdes, feta de *rocaille*” amb un jardí “amb terra de grava”. Els diumenges anàvem als Lluïsos de Gràcia i, naturalment, recorriem l'entorn. Per això recordo perfectament aquest pati i em cridava especialment l'atenció la rocalla de la mare de Déu. A mi em feia enveja perquè la meua escola —la Divina Providència, que ja no era al carrer dit així— no tenia un pati com aquell. El carrer de Sant Lluís està a pocs carrers per sota de la plaça de Rovira. El dia que Perucho va presentar el llibre dels *Jardins de la malenconia* a la Biblioteca vaig aprofitar per explicar-li el que acabo d'escriure; va reaccionar al seu més pur estil i no sé com s'ho va fer per girar-ho perquè va interpretar que m'agradava la seva veu i manera d'explicar i, potser sí que li vaig dir, perquè realment era una narrador de primer ordre.

El meu record de les seves visites s'enllacen amb el que per a ell representava el fantàstic: “A mi em sembla que [el fantàstic] representava —i representa encara— la pura i simple reivindicació de la poesia i el meravellós davant la racionalitat excessiva de la vida que és el que representa en el fons tota la literatura fantàstica. A mi em sembla que l'element fantàstic és allò que fa sortir l'home del que és habitual, quotidià i antifantàstic. [...] L'home s'escapa, per mitjà de la lectura, d'aquests límits que l'enfronten a ell mateix. [...] Per això, en el fons, tota literatura és escapista. [...] En conseqüència, em separo de la realitat per crear

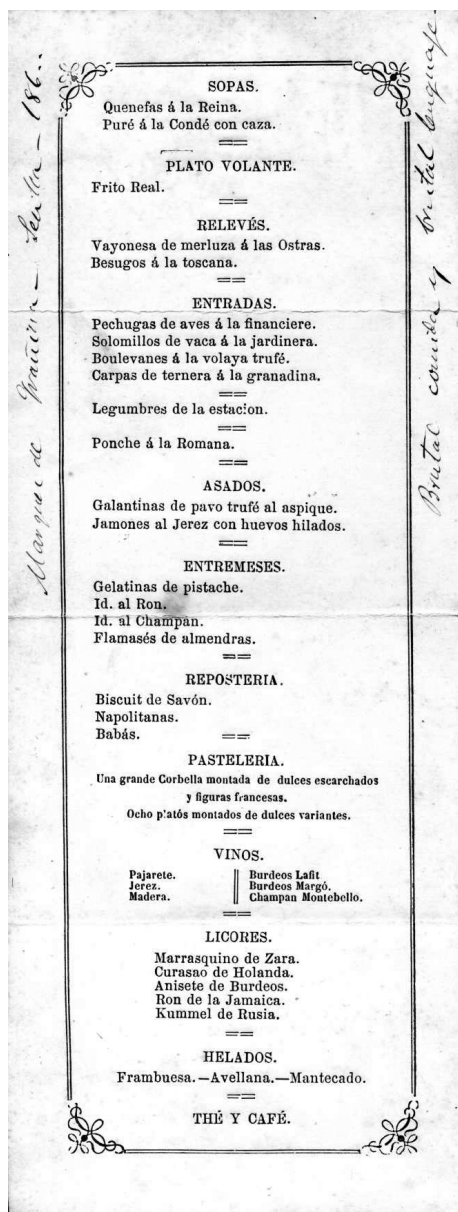
un ordre fantàstic, que és el que designo més excepcional, més i més lluny de les coses òbvies i quotidianes”. Podem aplicar aquesta premissa en el marc de la Biblioteca Balaguer amb la lectura de la seva novel·la *Pamela*. L’he rellegida fa poc i ara més que mai puc entendre per què en Joan Perucho es movia per la sala de lectura amb aquella actitud mig sincera mig teatralitzada, entre la veneració i l’èxtasi per deixar-se endur per tot allò i per tots aquells que habiten aquelles lleixes. La Pamela Andrews, protagonista de la novel·la —sostreta de la novel·la de Richardson del segle XVIII—, a mi, què voleu que us digui, se’m representa la rèplica de l’exòtica i influent Letícia Bonaparte casada amb el primer ministre italià Ratazzi i, després de la mort d’aquest, esposa del destacat polític espanyol Luis Ma. de Rute, i camuflada a la novel·la sota el nom de Letícia de Beaumont. Les cartes de Pamela, a la novel·la, seran el punt de partida i detonant de la recerca que provocarà que Ignasi de Siurana —l’investigador—, Milà i Fontanals i Menéndez Pelayo mantinguin una relació fora del temps i l’espai amb personatges com Morel-Fatio, Manuel Cañete, Gumersindo de Azcárate, Narcís Monturiol i el seu submarí, entre d’altres, tot ben amanit amb les pertinents lectures de llibres antics i rars i comentaris d’articles apareguts a *La Ilustración Española*, *El Pueblo Español*... Cadascun dels personatges tenen un lloc exacte als armaris de la biblioteca balagueriana. Alguns, fins i tot, foren amics personals de Víctor Balaguer i la majoria van tenir-hi alguna mena de relació epistolar.

Jardins de la malenconia. Memòries. Barcelona, Edicions 62, 1992

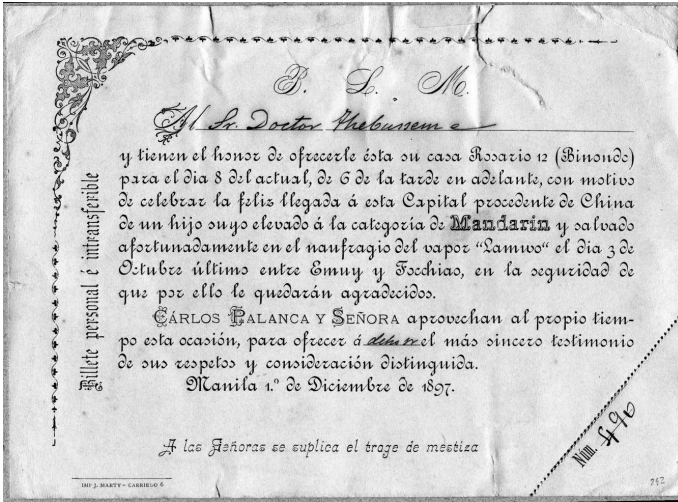

Pamela. Una fascinant espia anglesa a l'Espanya de les Corts de Cadis. Barcelona, Planeta, 1983

Dinar. Marqués de Grañina. Sevilla.
 1876 (11 x 30 cm) Al marge nota del
 Dr. Thebussem: «Marqués de Grañina-
 Sevilla-186... brutal comida y brutal
 lenguaje»

Les cartes de Pamela Andrews ens duen, també, al personatge que fou el motiu de la invitació que els vilanovins Francesc Murgades i Pere Tàpies (Joan Collell) feren a Peruchó; efectivament, Don Mariano Pardo de Figueroa, el Doctor Thebussem, personatge real que apareix a la novel·la, va lliurar al seu amic Víctor Balaguer una col·lecció esplèndida de menús que es conserva a la seva biblioteca. Aquella primera visita devia de ser l'any 1986 perquè acabava de sortir l'edició facsímil de *La Mesa Moderna. Cartas sobre el comedor y la cocina cambiadas entre el Doctor Thebussem y Un Cocinero de S.M.* a càrrec dels esmentats Murgades i Tàpies. Aquell dia vaig poder exercir d'amfitriona i els menús que li anava mostrant foren rebuts amb vehemència i gestos de sorpresa. Joan Peruchó s'esplaiava amb comentaris diversos davant dels exemplars més curiosos i ens va fer riure quan va amanir dos menús amb les seves particulars acotacions. El primer correspon al que el rei Alfons XII va oferir al príncep de Gal·les el 30 d'abril de 1876. Peruchó s'imaginava el pobre príncep davant de plats com ara vaca estofada, pollastre amb arròs o perdius escabextades a més del *cocido español* que, per sorpresa de tothom, va ser el que més li va agradar segons una anotació al revers del mateix Thebussem: "El cocido fué lo único que agradó mucho al Príncipe. De los demás platos ninguno le agradó. Esto fue público en Madrid"; el segon menú correspon a un àpat del Marqués de Grañina a Sevilla i també inclou una nota de Thebussem: "Brutal comida, brutal lenguaje".

Invitació del general Palanca al sopar per celebrar l'arribada del seu fill.
Manila, 01/12/1897 (22 x 17 cm)

Aquest menú va ser reproduït a gran format a l'exposició "Joan Perucho. L'art de tancar els ulls", comissariada per Julià Guillamon al Centre d'Art Santa Mònica l'any 1998. Però quan realment Perucho es va emocionar fou quan va tenir a les mans la invitació de l'1 de desembre de 1897 del general Palanca al Doctor Thebussem a la seva casa a Manila, "con motivo de celebrar la feliz llegada a esta Capital procedente de la China de un hijo suyo elevado a la categoría de **Mandarín** y salvado afortunadamente en el naufragio del vapor *Lamwo* el día 3 de octubre último entre Emuy y Fochiao, en la seguridad de que por ello le quedaran agradecidos". Una nota al peu rematava la situació: "A las señoras se suplica el traje de mestiza". Arran d'aquesta troballa se'm va adreçar delerós per saber si la Biblioteca tenia el llibre del general Palanca

sobre la guerra de Cochinchina. En aquella època la catalogació era força escassa i em vaig encomanar al catàleg que havia deixat Joan Oliva, el bibliotecari fundacional, i la sorpresa va esclatar quan el vam localitzar. Publicat a Cartagena el 1869 per la Imprenta y Litografía de Liberato Montells duia el títol de *Reseña histórica de la expedición de Cochinchina: dedicada al ejército* i formava part de la biblioteca particular de Víctor Balaguer. Segons va assegurar Perucho, teníem una joia perquè no l'havia pogut localitzar en cap altra biblioteca. Aquell mateix any 1986 ell havia publicat a Edicions 62 *La guerra de la Cotxinxina*.

Però retornem a la novel·la *Pamela* perquè allí l'escriptor andalús Juan de Valera lliura a Ignasi de Siurana "una carta de presenta-

ció per al Doctor Thebussem (anagrama de la paraula castellana *embustes*), sota la qual s'ocultava l'original i excèntrica figura de don Mariano Pardo de Figueroa, gran senyor afincat a l'emblanquinadíssim poble de Medina Sidonia. A més, sabia moltes coses de Pamela Andrews". Unes pàgines més enllà els protagonistes notifiquen que "havien arribat a Medina Sidonia. El Doctor Thebussem, que acabava d'ésser anomenat pel Ministeri de Foment, en un acte celebrat a Madrid, 'Carter honorari major del Regne', rebé a Ignasi amb els braços oberts, abillat amb els distintius del seu ofici honorífic, que eren: gorra de carter, banda, cartera de cuiro per a les lletres, espartenyas i llibreta d'hule i llapis penjant de la solapa"; categoria verídica de Don Mariano gràcies a la qual la Biblioteca Museu Balaguer disposa a més dels menús cedits pel notable Thebussem, una remarcable col·lecció de mapes i segells. La novel·la és de l'any 1983 i hem quedat que el seu autor va visitar la Biblioteca Museu Balaguer el 1986, és a dir, que quan va venir acompanyat de Murgades i Tàpies el pintoresc Don Mariano Pardo de Figueroa, altrament dit Doctor Thebussem no li era desconegut. Va dissimular la seva vastíssima erudició davant els amfitrions amb una respectuosa reacció d'entusiasme davant els documents de Thebussem.

Però n'hi havia d'altres, de personatges, vinculats a la Biblioteca Museu Balaguer que l'acompanyaven misteriosament. A *Els jardins de la memòria* Joan Perucho recorda una

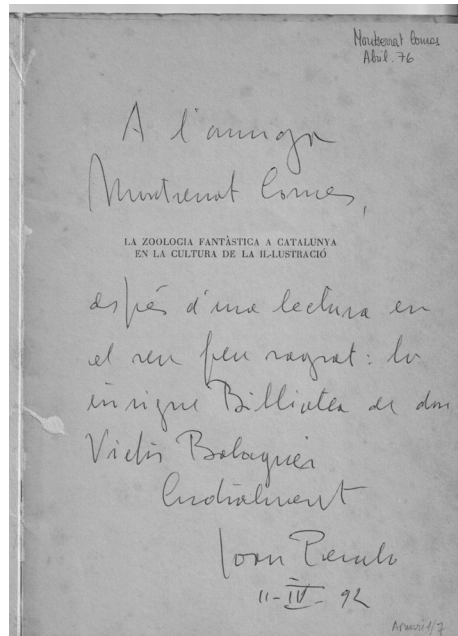
estada a Menorca on diu haver pogut veure "les ombres dels meus fantasmes menorquins preferits, pujant i baixant l'escalinata del port: [...] Aquí m'espera el capità de navili *Ferragut*, col·laborador d'Eduard Toda en el transport de mòmies de l'antic Egipte a península (i la utilització de la tarifa del bacallà sec per analogia interpretativa amb les autoritats turques). El capità es lleva la gorra engalonada, saludant-me, i em somriu, cordial". La tarifa de bacallà sec a la qual es refereix no és res més que la que correspon al trasllat de la mòmia Nessi exposada al Museu en una sala especial juntament amb altres objectes de la tomba excavada per Toda mateix. Perucho va saludar-la respectuosament i morí de riure en saber que és la presidenta honorària de l'entitat La Unió Vilanovina.

L'exercici de jutge a Gandesa va afavorir l'enamorament per aquella terra com el mateix Perucho reconeixia. A *Jardins...* explica la visita a Tortosa i l'interès pel fill predilecte de la ciutat, Felip Pedrell, iniciat quan "el meu pare m'alliçonava sobre Felip Pedrell, el gran mestre autor d'*Els Pirineus*", la qual cosa el dugué a llegir-ne la biografia a la *Història de Tortosa* d'Enric Bayerri. Anota que el músic va tenir per deixebles Falla, Albènic, Granados i Gerhard, i acaba la referència pedrelliana amb la inevitable aura misteriosa: "Per tant, les aus meravelloses del cel li canten ara les seves melodies inaudibles i fantàstiques. Ell les escolta somrient amb placidesa i complaença". I em pregunto: què n'hagués sortit de la seva ploma si hagués pogut consultar els manuscrits

d'algunes de les seves músiques o espigolar en l'immens, dispers i sorprenent epistolari de Víctor Balaguer i les nombroses cartes de Pedrell i de tants i tants altres?

Convé anar acabant i ho faré amb una nova referència personal. L'abril de 1992 Joan Perucho va ser el protagonista de la campanya "L'escriptor del mes" que des del 1989 havia engegat la Institució de les Lletres Catalanes amb Oriol Pi de Cabanyes a la direcció. L'havien precedit Baltasar Porcel i Miquel Martí i Pol. El primer va reunir-nos al local del TOC al carrer de Sant Sebastià. Miquel Martí i Pol ho feu a la biblioteca de la plaça de la Vila ara, Joan Oliva Milà. En canvi, no puc recordar en quin indret va ser convocat Perucho. En qualsevol cas, ell i la seva esposa van allotjar-se a l'Hotel Cèsar i l'Oriol Pi va convidar-nos a mi i al meu marit a sopar amb ells. Naturalment, va ser una vetllada agradable i fou durant el sopar que va aparèixer una nova coincidència. És prou conegut que Joan Perucho tenia una casa a Albinyana. L'esposa de l'oncle de Josep Olivella, el meu marit, era d'Albinyana i de casada va viure a Calafell, a Cal Noi. A l'hora del cafè, ho vam explicar i ell va desfer-se en elogis de l'arròs de la sogra de la tieta d'Albinyana que havia menjat a Cal Noi. El món és ben petit! Vaig aprofitar aquella estada per demanar-li una dedicatòria al meu exemplar del seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, *Zoologia fantàstica a Catalunya en la cultura de la Il·lustració*, que ja formava part de la meua biblioteca des del mateix any 1976.

I ara sí, acabo amb la darrera anècdota. L'endemà de la sessió de "L'escriptor del mes", s'havia convocat una tertúlia amb ell per a la tarda del diumenge a una sala de l'Hotel. S'hi aplegà un bon grup de gent que el cosien a preguntes i que ell responia amablement. En sec, de la sala del costat, on hi havia un grup que feia una mena de sessió terapèutica, van sortir unes exclamacions més o menys poc entenedores. Joan Perucho es va alçar i va dirigir-se a la porta fent tota mena de comentaris carregats de connotacions misterioses i així, magníficament, pogué acabar amb la tertúlia.

Dedicatòria. *La zoologia fantàstica a Catalunya en la cultura de la Il·lustració*. 1976